

HUIZINGA'S ESTHETIEK BALANS TUSSEN POSITIVISME EN IDEALISME

Door Zihni Ozdil

Johan Huizinga (1872-1945) is een van de weinige internationaal bekende Nederlandse historici. Huizinga was in zijn tijd een uitzonderlijke historicus omdat hij zich in tegenstelling tot zijn tijdgenoten niet beperkte tot het nationale verleden. Ook op thematisch vlak ging Huizinga een eigen weg, die van de cultuurhistorische verschijnselen.¹ Daarom wordt hij ook wel gezien als de grondlegger van de Nederlandse cultuurgeschiedenis. De geschiedfilosofische opvattingen van Huizinga waren ook vrij uitzonderlijk in een tijd waarin positivistische opvattingen de bovenhand hadden. Wat waren zijn geschiedfilosofische opvattingen, en waardoor waren ze zo anders als de in die tijd gebruikelijke geschiedfilosofische opvattingen?

De manier waarop Huizinga de verhouding tussen het esthetische, artistieke en wetenschappelijke zag is hierbij belangrijk. Kunst en wetenschap stonden centraal in Huizinga's denken. Volgens velen was hij een antipositivist². Hij wees de norm van de negentiende eeuw, de toepassing van strikt natuurwetenschappelijke methodes door historici, af. Rond de eeuwwisseling, de tijd van Huizinga, had deze norm zijn hoogtepunt bereikt. Er was zelfs het begin van een tegenstroming, die pleitte voor striktere onderscheiding van de natuur- en geesteswetenschappen. Huizinga was wat dat betreft een neo-idealist van Duitse leest; zijn verzet tegen de dominantie van de natuurwetenschappelijke methode, afkeer van formalisme, evolutionisme, en determinisme in de geschiedenis waren allemaal kenmerken van het antipositivisme van de Duitse neo-idealisten.³

Huizinga benadrukte de verwantschap tussen kunst en wetenschap in zijn *historische esthetiek*. Hiermee bedoelde hij de neo-idealistische *Ombildung* of verbeelding, die al optreedt bij de vorming van de eerste historische voorstelling. Deze zijn niet logisch van aard, omdat volgens Huizinga historische kennis ontstaat door willekeurige associaties. Geschiedkundige voorstellingen dus. Dit is volgens Huizinga de overeenkomst tussen geschiedenis en kunst. Deze esthetiek verhoogt de aanschouwelijkheid van de wetenschap geschiedenis. Bovendien betekende het een actief ingrijpen van de historicus in de vorming van de historische kennis. Dit is de kern van de geschiedfilosofische opvattingen van Huizinga.

¹ Jo Tollebeek, *De toga van Fruin*, (ISBN 90-284-1560-2/CIP) 199-200.

² Idem, 205

³ Idem, 210

Het is zeker zo dat een strikt natuurwetenschappelijke, strikt positivistische benadering van het vak geschiedenis onjuist is. De vraag is alleen of Huizinga met zijn esthetiek weer niet te ver naar de andere kant is doorgeschoten.

Huizinga's geschiedfilosofie benadrukte wel degelijk ook het belang van een strenge historische methode. Zijn esthetiek beoogt niet de afschaffing van empirie in de geschiedwetenschap. Het wijst er alleen op dat het daar niet bij moet blijven. Omdat geschiedenis per definitie een ander soort c.q. niet-exacte wetenschap is moet er ook gebruik gemaakt worden van andere methoden, naast de positivistische methoden. Daar komt Huizinga's esthetiek en notie van de 'geschiedkundige voorstellingen' te pas, die uiterst geschikt lijken te zijn voor de geschiedkunde. In feite was Huizinga dus geen antipositivist pur sang. Hoewel hij sterk idealistische denkbeelden gebruikte, poogde Huizinga toch een soort balans te bereiken tussen positivisme en idealisme voor de geschiedwetenschap.